

VARGA E. LÁSZLÓ

Ófelsége katonája, Kádár alattvalója*

Taróczy Nándor magyar királyi altábornagy életútja

Taróczy Nándor magyar királyi altábornagy 1874. december 20-án született Debrecenben, ahol Szmazsenka Ferdinánd Jenő Ernő Mária néven jegyezték be a római katolikus egyház anyakönyvébe.¹ A *Kriegsarchiv*ban Bécsben róla fellelhető iratokban Ferdinánd utónéven és eredeti vezeték- és utónevén szerepel,² míg magyar királyi honvédségbeli szolgálata alatt – 1924-ben történt névmagyarosítása után – Taróczy Nándorként.³ A Szmazsenka vezeték-név lehet szlovák⁴ vagy cseh eredetű is, de valószínűbb a szlovák eredet. Édesapja ágáról felvidéki származású, a család és rokonsága a 19–20. században Nyitra vármegyében, Szakolcán⁵ és Pozsony vármegyében, Malackán⁶ éltek. Ez utóbbiban ma is élnek Szmazsenka nevűek. A 17. századig visszavezetett családfa szerint ősei között vannak morvák, csehek, németek, osztrákok, szlovákok, lengyelek és magyarok.⁷ Már kiskorában a katonai pálya érdekelte, sőt határozott szándéka volt, hogy katona lesz.⁸ Életrajzának és katonai pályájának legfontosabb adatai a következőkben foglalhatók össze.

* A szerző a *Przeгляд Historyczno-Wojskowy* 2007. évi 2. számában tette kötté Taróczy Nándor tábornok visszaemlékezéseit. E tanulmány a visszaemlékezés elé írt bővített és átdolgozott változata. A lengyel nyelven megjelent írás címe és adatai: *Transport amunicji do Polski przez Węgry podczas wojny polsko-bolszewickiej 1920 r. Relacja gen.dyw, Nándora Taroczego*. Wstęp i opracowanie Endre László Varga. *Przeгляд Historyczno-Wojskowy*, Warszawa, rok LIX. Nr. 2/2007. 183–194.

¹ Születése után egy héttel, 1874. december 27-én keresztelték. Keresztszülei: Szmazsenka Jenő római katolikus hivatalnok, Szmazsenka Erna római katolikus hajadon. Római katolikus Szent Anna Főplébánia – Debrecen – Kereszteltek Anyakönyve 1863–1880. 4. k. 301. 225. sorszám.

² *Kriegsarchiv* (a továbbiakban: KA), *Qualifikations-Listen, Offiziers Belohnungsanträge* 136 047. Szmazsenka Ferdynand.

³ A névmagyarosítás belügyminiszteri engedéllyel történt. „A m. kir. belügyminiszter úr 1924. július 4-ei 114.000/IX.sz. rendeletével a harc téren szerzett kiváló érdemeire tekintettel családi nevének »Taróczy« névre való átváltoztatását megengedte.” *Külügyi Közlöny*, 1924. szept. 2. 8. sz. 72. Vezetéknevét Alsó-Taróc község nevéből vette, ott sebesült meg másodszer az első világháborúban. Dr. Taróczy Erika közlése levélben (Budapest, 2003). A település akkor Sáros vármegyében a bártfai járásban, ma a Szlovák Köztársaságban (Nižný Tvarožec) található, hét kilométerre a jelenlegi lengyel–szlovák határtól

⁴ Vezetékneve a szlovák vagy cseh nyelvű *smažit'* (sütni) igéből képzett főnév, azaz magyarul sütő.

⁵ Ma Skalica a Szlovák Köztársaságban.

⁶ Ma Malacky a Szlovák Köztársaságban.

⁷ Dr. Zakariás Zoltán közlése (2002). A családfa az ő tulajdonában.

⁸ Taróczy Erikné közlése levélben (Budapest, 1995.)

Taróczy altábornagy anyja, Herold Mária Jozefa osztrák volt.⁹ Apja Szmazsenka Ferdinánd Ferenc János.¹⁰ A szlovák eredet ellenére úgy ő, mint gyermekei és a rokonság tagjai magyarnak érezték és tartották magukat. Fel sem merült bennük, hogy a trianoni béke aláírása után elköltözzenek Csehszlovákiába. Apja foglalkozása távírdai mérnök, állami telefonhálózati műszaki igazgató¹¹ Kassán, Debrecenben és Budapesten. A fővárosban Puskás Tivadarnak, a telefonhíradó feltalálójának munkatársa.¹² Debrecenben kötöttek házasságot 1874. március 28-án.¹³ Hat gyermekük született: Ferdinánd, Jenő,¹⁴ Ervin¹⁵ utónevű

⁹ Herold Maria Jozefa (Linz, 1843. február 19. – Budapest, 191?) szülei, azaz Taróczy altábornagy anyjai nagyszülei: Herold Joseph, a 14. gyalogezred századosa, illetve Punzenberger Theresia, linzi polgári származású. Másolat a Szent József római katolikus plébánia keresztek anyakönyvéből. Linz, 1939. december 12. Holzinger Miklósné született Bacsó Katalin tulajdonában (Budapest).

¹⁰ Szmazsenka Ferdinánd Ferenc János (Szokolca, 1847. április 29. – Budapest, 1915. szeptember 26.) szülei, azaz Taróczy apai nagyszülei: Szmazsenka Ferdinánd városi bíró és Zlinszky Ernesztina. Születési anyakönyvi másolat a keresztek anyakönyvéből. Római katolikus plébániahivatal Szokolca, 1939. december 20. Másolat. Holzinger Miklósné született Bacsó Katalin tulajdonában (Budapest). Haláláról a magyar és német nyelvű gyászjelentés Dr. Papp Gábor tulajdonában (Budapest).

¹¹ KA, Qualifikations-Listen. Szmazsenka, Ferdynand

¹² A telefonhíradó ötlete Puskás Tivadaré volt, műszaki megalkotása Szmazsenka Nándor érdeme, aki VIII. kerület Futó utcai lakásában konstruálta meg és próbálta ki a prototípust. Ezután került sor a budapesti telefonhíradó felállítására 1894-ben. Dr. Taróczy Erika, Dr. Zakariás Zoltán (Budapest, 2002), Taróczy Jenő és Bacsó Nándor közlése (Budapest, 2003). Ekkor már Puskás nem élt, útban hazafelé az Egyesült Államokból 1893-ban Londonban elhunyt.

¹³ Másolat a Szent József római katolikus plébánia keresztek anyakönyvéből. Kassa, 1939. december 14. Bacsó Nándor tulajdonában (Budapest).

¹⁴ Szmazsenka (Taróczy) Jenő (Kassa, 1879. október 2. – Budapest, 1972. január 11.) reáliskolában érettségizett. 1902-ben a Műszaki Egyetemen, Budapesten szerzett gépészmérnöki diplomát. Az 1900-as párizsi világkiállításon műszaki rajzaiért díjat kapott, amit az egyetem kéthetes párizsi jutalomúttal honorált. A MÁV-nál volt gyakornok, itt dolgozott mérnökként és főmérnökként. Műszaki főtanácsosként ment nyugdíjba 1937-ben. Fia, Taróczy Jenő közlése (Budapest, 2002). Katonai szolgálata: 1903–1904-ben egyévi önkéntes iskolát végzett távbeszélő-szolgálat szakon, amit vasút- és távbeszélő-szolgálati ezred kötelékében teljesített kitűnő eredménnyel. A tartalékos tiszti vizsgát is kitűnően tette le. KA, Qualifikations-Listen. Szmazsenka, Eugen. Részt vett az első világháborúban, vasúti és távíróezredben szolgált, tartalékos századosként szerelt le 1918-ban. Az 1918–1919-es forradalmak alatti tevékenységét a Honvédelmi Minisztérium Igazoló Bizottsága igazolta. Rendeleti Közlöny. Személyes ügyek. 1920. október 23. 50. sz. 1807. Unokája az ismert, sportpályáját már befejezett Taróczy Balázs teniszesező.

¹⁵ Szmazsenka Ervin (Budapest, 1885. január 11. – Budapest, 1976. november 13.) öt reáliskolai osztály után 1900–1902-ben Hainburgban az utász hadapródiskolát végezte el elégséges eredménnyel. 1902–1904-ben Bécsben a hadapródiskola gyalogsági szakát abszolválta jó eredménnyel, 1904. augusztus 18-án avatták hadapród tiszthelyettesé. A Ferenc Ferdinánd főherceg nevét viselő 19. gyalogezredben kezdte szolgálatát Pozsonyban. Itt számfellett, 1906-ban átkerült a magyar királyi csendőrséghez próbacsendőrnek. KA, Qualifikations-Listen Szmazsenka, Erwin. Ténylegesítették, 1908-tól hadnagy parancsnokként szolgált egy-egy évet Egerben, Késmárkon, Désen, 1911–1913-ban Balázsfalván. 1914. július 1-jén főhadnagyként vezényelték a Honvédelmi Minisztérium 16. csendőrségi osztályára, ahol 1918-ig szolgált. Az 1918–1919-es forradalmak alatti tevékenysége nem ismert, de a Honvédelmi Minisztérium Igazoló Bizottsága igazolta. Személyügyi Rendelet, 1921. aug. 10. 35. sz. 357. A honvédelmi miniszter 1920. március 1-jei hatállyal a Honvédelmi Minisztérium 5. (csendőrségi) osztályába helyezte, ekkor százados. Rendeleti Közlöny, Személyes Ügyek 1920. február 28. 15. sz. 277. 1927-ben a Honvédelmi Minisztérium (ekkor) VI/c (csendőrségi) osztályáról mehetett előnyugdíjba. Ez évben még szerepel Magyarország Tiszti Név- és Címtárában, rendfokozata nincs megadva. A magyar királyi honvédség és csendőrség 1927. és

fiúk és három leány: Ernesztina Emma Mária,¹⁶ Mária Terézia Jozefa¹⁷ és Helén utónevű, aki csecsemőkorban elhalálozott. Taróczy Nándor 1904-ben kötött házasságot Cserjomuskina Mária Boriszovnával,¹⁸ egy orosz földbirtokos¹⁹ lányával. Nizzában ismerte meg, a leány asztmáját kezelte ott.²⁰ A házassághoz kauciót, 66 700 koronát tett le a menyasszony apja.²¹ Házasságkötése után egy évvel utazott Taróczy először hivatalosan Oroszországba,

1928. évi névkönyveiben már nem szerepel. Korai nyugdíjazásának oka nem ismert. Nyugdíját a Rákosi-rendszerben elvették, a Hortobágyra telepítették ki feleségével együtt. Visszatérésük után zacskóragasztásból éltek. Nincs leszármazottja. Dr. Papp Gábor közlése. (Budapest, 2003.) Haláláról a gyászjelentés az ő tulajdonában. A rokonságban hivatásos katona volt még: Szmazsenka Ferdinánd Alfonz nevű unokatestvére (Szakolca, 1884. február 16. – Budapest, 1946. február 14.), aki hadapródiskolát végzett 1905-ben Budapesten, gyalogsági szakon. Hadtörténelmi Levéltár, tiszti anyakönyvi lapok (a továbbiakban: HL AKVI) Az első világháború előtt a 37. gyalogezredben Nagyváradon százados, 1921. november 1-jével századosként nyugállományba helyezték. Rendeleti Közlöny 1921. október 15. 688. A Budapest XII. kerületi Állami Anyakönyvvezetőség által kiállított halotti anyakönyvi kivonatan nyugállományú alezredesként szerepel. Dr. Taróczy Erika tulajdonában. Fia, Taróczy Erik (Nagyvárad, 1918. november 22. – Budapest, 1997. szeptember 26.) nyugállományú magyar királyi páncélos őrnagy. Hadapródiskolába Kőszegen járt, a Toldy Reálgimnáziumban érettségizett 1937-ben. Karpaszományosként 1937. október 1-jén kezdte meg szolgálatát a magyar királyi 14. honvéd gyalogezrednél. A Ludovika Akadémia gyalogsági szakának elvégzése után, 1940-ben avatták hadnaggyá. 1940. augusztus 1. – 1941. december 1. között a magyar királyi honvéd 12. kerékpáros zászlóaljnál Munkácson szolgált, majd 1945. február 6-ig a magyar királyi 3. hk. ezred 1. zászlóaljánál segédtsízt. Részt vett a magyarországi és ausztriai harcokban 1945. május 9-ig, ekkor vezényelve a 2. páncélos hadosztályparancsnoksághoz, ahol hadműveleti segédtsízt. Főhadnagy 1943. május 1. 1945. május 10-én esett hadifogságba, Stájerországban, onnan Szevasztopolba került, 1948. július 25-én tért haza. 1949. február 28-án rendeletileg elbocsátották a honvédségből. Soron következő munkahelyeiről – Budapest Székesfőváros Közlekedési Részvénytársaságnál autóbuszvezető, majd a fővárosi konzervgyárban gépkocsivezető – szintén elbocsátották. Lakatosként dolgozott a Nyersolajszivattyú Gyárban, esti tagozaton elvégezte a gépipari technikumot. Műszaki igazgatóként innen ment nyugdíjba 1975-ben. Első házasságából egy fia, a másodikból egy lánya született. A rendszerváltozás után öreggyá lépett elő. Lánya, Dr. Taróczy Erika közlései levélben (Budapest, 2003). A távoli rokonságból hivatásos katona volt még Schnörch Jenő altábornagy (? 1877. ?? – Gyula, 1965. január 23.) (a gyászjelentés Dr. Papp Gábor tulajdonában, Budapest) és Dr. Zakariás Zoltán (született 1910), akit 1932-ben avatták hadnaggyá a Ludovika Akadémián, utász szakon. 1941. november – 1942. december között a keleti fronton. 1945–1947-ben hadifogságban Nyugat-Szibériában. Ezután polgári foglalkozású mérnök. A hadtudományok kandidátusa nyolevanegy éves korától.

¹⁶ Szmazsenka Ernesztina Emma Mária (Kassa, 1876. január 20. – Cegléd, 1928. szeptember 28.) Másolat a római katolikus Szent József plébánia keresztelték anyakönyvéből. Kassa, 1944. március 31. Bacsó Nándor tulajdonában (Budapest). A gyászjelentésen Erna keresztneven szerepel. Férjhezett Bacsó Ferencel. Házasságkötés Budapesten, 1901. június 29-én. Az 1944. április 14-én kelt házassági anyakönyvi kivonati másolat. Mindkettő Holzinger Miklósné született Bacsó Katalin tulajdonában (Budapest). Gyermekai: Ferenc, Nándor, Erna.

¹⁷ Szmazsenka Mária Terézia Jozefa (Kassa, 1877. december 2. – Budapest, 1969. január 4.). A kassai római katolikus Szent Erzsébet plébánia keresztlevele 1883-ból és a gyászjelentés Dr. Papp Gábor tulajdonában (Budapest). Ez utóbbin Szmazsenka Irma Mária néven szerepel. Homonnay Jenő szobrászművész felesége, két lánygyermekük volt.

¹⁸ Cserjomuskina Maria Boriszovna (? 1883 ? ? – Budapest, 1942. március 20.). Haláláról a gyászjelentés Bacsó Nándor tulajdonában.

¹⁹ Borisz Cserjomuskin a nagy orosz író, Tolsztoj barátja volt. Dr. Taróczy Erika közlése levélben (Budapest, 2003).

²⁰ Dr. Taróczy Erika közlése levélben (Budapest, 2003).

²¹ KA, Heiratskautionen, Heer und Marine 1904–1907. Tom. V/a. Zl. 1-768. 553. sorszám

ahol az orosz–japán háborúban a Monarchia katonai megfigyelője volt.²² Az első világháború kitöréséig többször is meglátogatták felesége szüleit és az orosz rokonságot. „Masa néni”, ahogy a magyar rokonság hívta, nem tanult meg helyesen beszélni nyelvünkön,²³ noha tökéletesen értett második anyanyelvén. Férjével egymás között franciául vagy oroszul beszéltek. A későbbiekben látni fogjuk, mennyire befolyásolta Taróczy pályáját orosz nyelvtudása. Ferdinánd utónevű gyermekük csecsemőkorban elhalálozott.

A császári és királyi gyalogsági hadapródiskola (Budapest, 1891–1894) elvégzése után avatták hadapród tiszthelyettségé.²⁴ A császári és királyi 1. tiroli császárvadász ezredben (1894. szeptember 1. – 1899. november 1.), majd a császári és királyi 4. tiroli császárvadász ezredben kap beosztást (1899–1902, századszolgálat, zászlóalj segédtsízt, különböző magasabb parancsnokságokhoz, így a XIV. hadtest és a 15. dandárparancsnoksághoz vezényelve). A hadiiskola²⁵ elvégzése után (1904–1906) főhadnagyként a tiroli császári és királyi 4. császárvadász ezredben folytatja katonai pályáját, ahol zászlóalj segédtsízt.²⁶ Innen a 19. tábori vadász zászlóalj állományába kerül Komáromba, ahonnan 1906. december 1-jén²⁷ tovább vezényelték. Előbb a katonai főreáliskolába Morvafehértemplomba (*Militärober-realschule, Märisch-Weißkirchen*), majd Budapestre a császári és királyi hűvösvölgyi gyalogsági hadapródiskolába (*Infanteriekadettenschule, 1909–1911*), ahol a tan- és nevelőszemélyzet tagja.²⁸ 1912-ben a 23. császári és királyi tábori vadász zászlóaljban teljesített szolgálatot,²⁹ ahonnan 1913-ban visszakerült a tiroli császári és királyi 1. császár vadászrezredhez.

Az első világháború kitörése után a császári és királyi 4. császár vadászrezreddel – a 10. gyalogszázad parancsnokaként, századosként – a 4. hadsereg alárendeltségében vonult ki a keleti frontra. Az 1914. augusztus 28–31-i, Korczównál³⁰ és Delatyntól nyugatra fekvő helységekben vívott harcokban kitért bátor és határozott magatartásával. Augusztus 28-án öszszegűjtötte az 1. zászlóalj szétvert legénységét, mintegy félszázadnyi erőt, és az ezredzászlóval bravúrosan előrenyomult, majd tűzharc után a 3. zászlóalj törzséhez vezette őket. Miután nem találta meg az ezredparancsnokságot Korczównban, amelynek a kapott parancs értelmében jelentést kellett tennie, átvette a parancsnokságot az ezred ott szétszórta alegység-

²² Erre vonatkozóan a *Kriegsarchiv* minősítvényi táblázatában csak az szerepel, hogy 1905-ben körutazást tett Oroszországban; felsorolva a városok, ahol járt. A rokonok és Árokay Lajos: *Az önálló magyar katonai attaséi szolgálat létrehozásának előzményei*. Hadtörténelmi Közlemények, 30. évf. (1983) 1. sz. 84. szerint az orosz–japán háborúban a Monarchia katonai megfigyelője.

²³ Dr. Zakariás Zoltán közlése (Budapest, 2002).

²⁴ Rendfokozati előlépései: hadapród tiszthelyettes 1894. augusztus 18., hadnagy 1895. szeptember 1., főhadnagy 1899. november 1., százados 1909. november 1., őrnagy 1916. július 1., alezredes 1918. augusztus 1., majd módosítva 1917. november 1-jére, ezredes 1920. május 1., tábornok (a rejtés miatt vezértnácsnok) 1925. május 1., altábornagy (a rejtés miatt vezértnácsnok) 1928. november 1.

²⁵ A bécsi császári és királyi hadiiskola vezérkari tiszteket képzett a császári és királyi haderő, a Magyar Királyi Honvédség és a Császári és Királyi Landwehr számára. A felvétel feltételei: minimum háromévi csapatszolgálat „igen jó” minősítéssel, a német nyelv alapos ismerete, jó lovaglótudás, huszonnyolc évnél fiatalabb életkor, nőtlen családi állapot és sikeres felvételi vizsga öt tárgyból.

²⁶ Schematismus für das k.u.k. Heer und für die Kriegsmarine. Wien, 1906. 272., 628.

²⁷ HL AKVI 3295, Minősítvényi táblázat, Szmazsenka Ferdinánd. Másolat a *Kriegsarchiv*ből, Schematismus 1907. 273., 652.

²⁸ Schematismus 1910. 1141. o., 1911. 1158. o., 1912. 1172.

²⁹ Schematismus 1913. 738. A zászlóalj-parancsnokság székhelye Pancsova.

³⁰ KA, Offiziers Belohnungsanträge, Szmazsenka Ferdynand 136 047, 88 610.

gei felett. Azokat rendbe szedte, gondoskodott a nagyszámú sebesült elszállásolásáról és a századok elhelyezéséről. Augusztus 30-áról 31-re virradó éjjel kimerültsége ellenére önfeláldozóan ellátta az előőrs-parancsnoki szolgálatot, sikerült neki jó hangulatban összetartani a legénységet. Augusztus 31-én rettenetes tüzéségi tűzben századával előnyomult, és a Delatyntól nyugatra levő helységeken leküzdötte az ellenséget. Helytállásáért kapta az első háborús kitüntetését.³¹ 1915. áprilisi második, maradandó sebesülése³² – tüdőlövés³³ – után már nem vett részt harci cselekményekben. A hadsereg-főparancsnokság szállásmesteri (anyag csoport) osztályához vezényelték (*Quartiermeisterabteilung*).

1915. augusztus 5-én a német hadsereg bevonult Varsóba, Orosz-Lengyelország felszabadult. A területet német és osztrák–magyar megszállási övezetre osztották Varsó, illetve Lublin székhellyel (*K.u.k. Okkupationsgebiet*). Az utóbbi városban létrehozott katonai kormányzóságon (*Militär General-gouvernement*) a katonai közigazgatás és a személyi ügyek referense, majd Szerbia elfoglalása, 1915 októbere után az ottani megszálló erők felállításában kapott feladatot,³⁴ a katonai közigazgatás megszervezésében vett részt. Ezt a munkát végezte az olasz megszállási területen is.³⁵ „Kezdeményezőkézségével és előrelátó tevékenységével tett különleges szolgálatokért” a hadsereg-főparancsnokság főszállásmestere előterjesztésére 1917-ben³⁶ a Vaskoronarend 3. osztályát a hadidíszítménnyel és kardokkal kapta meg. A szállásmesterség állományában volt 1917. szeptember 17-ig.³⁷ A bécsi *Kriegsarchiv*-beli iratokból nem derül fény arra, hol szolgált tovább a Monarchia összeomlásáig. Utolsó beosztására utalhat, hogy a honvédelmi miniszter 1918. december 14-én mentette fel vezérkari beosztása alól.³⁸ Az 1919-ben megkezdődött igazolási eljárás során a forradalmak alatti magatartását vizsgálva „Szmazsenka Nándor alezredes a 4. volt közös tiroli császári vadászrezdnél igazolva” bejegyzéssel szerepel.³⁹

Az Osztrák–Magyar Monarchia felbomlása alapjaiban változtatta meg generációk addig megszokott életét. 1918 novemberében Stromfeld Aurél vezérkari alezredessel⁴⁰ egyetér-

³¹ KA, Offiziers Belohnungsanträge, Szmazsenka Ferdynand 88 610. Részletezve a harcscselekmény és javasolva a Katonai Érdemkereszt 3. oszt. a hadidíszítménnyel kitüntetésre.

³² KA, Offiziers Belohnungsanträge, Szmazsenka Ferdynand 136 047. Lásd a 3. sz. jegyzetet is.

³³ Lásd a 3. sz. jegyzetet.

³⁴ KA, Offiziers Belohnungsanträge, Szmazsenka Ferdynand 66809. 1916. febr. 4. Fenti érdemeiért az Ezüst Katonai Érdemérem a Katonai Érdemkereszt szalagján kitüntetését kapta. Az HL Igazoló bizottsági anyagok 8895. sz. Szmazsenka Ferdinánd. Revalból 1923. jún. 4-én írott jelentésében olvasható: „...amikor a lengyel ügyek az AOK-nál [Armeeober Kommando – hadsereg-főparancsnokság] a ressortomhoz tartoztak.” Nem ismeretes, hogy ez a megjegyzése fenti beosztására utal-e, vagy valamelyik más, előttünk ismeretlen beosztásra, ahol a lengyel ügyek is (milyenek?) hozzá tartoztak (mikor?).

³⁵ KA, Offiziers Belohnungsanträge, Szmazsenka Ferdynand 210 174.

³⁶ Uo.

³⁷ KA, Qualifikations-Listen, Szmazsenka, Ferdynand.

³⁸ Rendeleti Közlöny, Személyes ügyek, 1919. február 8. 364.

³⁹ Személyügyi Rendeletek, 1921. május 1. 276. A fenti tény nem mond ellent az előző jegyzet főszövegében foglaltaknak, mivel állománytette a 4. volt közös tiroli császárvadász ezred. Az állománytést az alakulat, ahol a személyi nyilvántartást vezetik.

⁴⁰ Stromfeld Aurél (Budapest, 1872. szeptember 19. – Budapest, 1927. október 10.) a közös hadsereg vezérkari tisztje, alezredes. A szerb, az orosz és az olasz fronton harcolta végig az első világháborút. 1918. decemberben belépett az MSZDP-be. 1918 novemberétől a Ludovika Akadémia parancsnoka, 1919. január 18-tól a Berinkey-kormányban hadügyi államtitkár. A magyar Vörös Hadsereg vezérkari főnöke, a felvidéki győztes hadjárat irányítója. A Clemenceau-jegyzék elfogadása után tiltakozásul lemondott. A Tanácsköztársaság bukása után két év kilenc hónap börtönre ítélték, megfosz-

tésben megszervezte és létrehozta a Hivatásos Tisztek Szociáldemokrata Szakszervezetét, miután az MSZDP egyik akkori vezetője, Weltner Jakab⁴¹ hozzájárulását megszerezték.

Vezérkari tiszt létrejöttére jól kellett tudnia, hogy a tisztikar és a legénység nem politizálhat, nem is szólva a szakszervezeti tagságról, ami konszolidált viszonyok között elképzelhetetlen. Mind tisztnek, mind a legénységnek az eskü és a szolgálati szabályzat a mérvadó, ellenkező esetben a hadsereg nem hadra fogható, előbb-utóbb szétzüllik. A szakszervezet létrehozásával az volt a céljuk, hogy a demoralizált hadsereg állományának bizalmát megnyerjék, egyúttal a katonai fegyelem megszilárdítását is remélték. A vesztt háború után az erkölcsi, gazdasági és politikai csődben vesztglő országban ez nem mindennapi feladat volt. Nem a két alapító szervezőn és a hozzájuk hasonló gondolkodású tette készeken múltott, hogy ez nem sikerült. 1918–1919-ben rendkívüli idők jártak. Békekötés előtti állapotok uralkodtak, a szomszédok megkezdték a történelmi Magyarország területéből az antant által a háború alatt nekik ígért területek elfoglalását. A gyorsan változó események kényszerében – az Osztrák–Magyar Monarchia és a történelmi Magyarország széthullása, az őszi rózsás forradalom, a Tanácsköztársaság, a román megszállás, a nemzeti hadsereg bevonulása Budapestre – egyáltalán nem beszélhetünk konszolidált viszonyokról.

Taróczy politikai párt vagy világnézet mellett nyilvánosan nem exponálta magát. Diplomáciai szolgálat lehetősége már 1918 decemberében felmerült. A Honvédelmi Minisztérium katonapolitikai osztálya Kijevbe, az ukrán kormányhoz kívánta küldeni az akkori megfogalmazás szerint katonai szakelőadónak,⁴² funkcióját tekintve katonai attasénak. A szükséges okmányok és engedélyek beszerzése után mégsem indulhatott el,⁴³ mert a Minisztertanács 1919. február 4-i ülésén katonai szakelőadók kiküldését nem látta célszerűnek.⁴⁴

A Károlyi-kormány alatt 1919 januárjában Pogány József, a katonatanácsok vezetője küldte Taróczyt Bécsbe,⁴⁵ hogy az udvari levéltárban (*Haus-, Hof- und Staatsarchiv*) és a Hadügyminisztérium Levéltárában az uralkodóházat és a Monarchia egykori vezetőit kompromittáló iratokat összegyűjtse. Nem találtunk adatokat arról, hogy ettől kezdve 1921 nyaráig mit csinált. Azt tudjuk, hogy ebben az évben alosztályvezetőként szolgált a budapesti Hadtörténelmi Levéltár Biztosságán Bécsben. Más beosztása korábbról nem ismert, de visszaemlékezése⁴⁶ szerint 1919–1922-ben a magyar királyi vezérkar főnöke, később a VI/2 ügyosztály nyilvántartó irodájának „*Morgen*” néven szereplő és a szláv északkelet tudósítójának ügykörét ellátó megbízottja volt, amely munkát az említett Biztosság vezetője

tották rendfokozatától, nyugdíjától és kiténtetéseitől. 1921-ben szabadult, raktáros, magántisztviselő. 1923-ban újra letartóztatták, de fél év múlva kiengedték.

⁴¹ Weltner Jakab (Budapest, 1873. december 6. – Budapest, 1936. április 18.) asztalosipari munkás, 1894-től a Magyar Szociáldemokrata Párt tagja, 1910-től a Népszava felelős szerkesztője, 1918-ban a Magyar Nemzeti Tanács tagja, 1919. március 21-én egyik aláírója a két munkáspárt egyesülésének. A Tanácsköztársaság bukásakor Bécsben volt, innen az USA-ba ment, 1924-ben hazatért. Az 1918–19-es tevékenységére vonatkozó vádiratot 1929-ben visszavonták. 1931-től haláláig országgyűlési képviselő, a szociáldemokrata frakció egyik vezetője.

⁴² HL HM katonapolitikai osztály – 1918-32 871. Az irat kelte 1918. december 6., megbízólevele franciául az ukrán kormánynak 1918. december 9-i keltezésű, itt fogalmazvány.

⁴³ Az utazás előkészületeit lásd Árokay: *Az önálló magyar katonai attasé szolgálat*, 84.

⁴⁴ A honvédelmi miniszter előterjesztése ellenére született a fenti határozat. Magyar Országos Levéltár (a továbbiakban: MOL) K27 Minisztertanácsi jegyzőkönyvek, Az 1919. febr. 4-ei ülés, 5. napirendi pont. Másolat.

⁴⁵ A HL Honvédelmi Miniszter -1948-49 528 eln. sz. ü. alapszám 14 343 sz.

⁴⁶ HL VKF 2. oszt. eln. -1938:14833 sz. irat melléklete.

melletti beosztásával párhuzamosan látta el. Mint írja, ezért a tevékenységért nem kapott anyagi javadalmazást, és a feladatra önként jelentkezett. Hírszerző munkája során került kapcsolatba a bécsi lengyel katonai attaséval, báró Prochaska Emil őrnaggyal, és a Lengyel Likvidációs Bizottság elnökével, Pöschek Edward ezredessel, volt közös hadseregbeli bajtársaival. Együttműködött velük, de ezért nem kért és nem kapott anyagi juttatást. (Erről a tevékenységéről még szólunk.)

Budapesten 1919. október 13-án létrehozták a Magyar Királyi Felszámoló Hivatal a Békeszerződés Végrehajtására elnevezésű intézményt. A Bécsben működő kirendeltséget⁴⁷ (Bécsi Magyar Felszámoló Hivatal, később a Bécsi Magyar Királyi Követség Felszámoló Hivatal) dr. Szalay László államtitkár vezette. A kirendeltség III. osztálya volt a múzeumi és a levéltári osztály, IV. osztálya pedig a hadsereg-osztály huszonhárom fővel.⁴⁸ A felszámolóhivatal csak formailag tartozott a követség alárendeltségébe. A trianoni béke aláírása után Bécsben élő magyar tiszteket vezényeltek át a *Kriegsarchiv*-beli Magyar Bizottságba, teljes nevén a Magyar Királyi Hadtörténelmi Levéltár és Múzeum Bécsi Magyar Bizottságába, amelyet Englisch-Popparich Jenő ezredes vezetett. Továbbra is a Felszámoló Hivatalhoz (1924-től a Hadtörténelmi Levéltár és Múzeum állományába⁴⁹) tartoztak, de szakmai irányításukat és felügyeletüket a Hadtörténelmi Levéltár és Múzeum látta el. 1920 októberében a vezérkari főnök tervezete szerint a bizottság személyi állománya 28 törzs- és főtisztből, 1 történész tudósból, 5 gépírónőből, 4 íróból, 2 szolgából állt volna. Végeredményben azonban csak huszonhárom fős létszámot hagytak jóvá.⁵⁰ Elnevezésük nem volt pontosan rögzítve. Nevezték őket Bécsi Magyar Bizottságnak, Bécsi Magyar Hadtörténelmi Bizottságnak is. Egy 1921-ben kelt irat a kirendeltséget más néven, a budapesti Hadtörténelmi Levéltár Bizottsága néven említi. Levelezésüknél mindig az M.(agyar) B.(izottság) betűket használták. A kirendeltség az 1922-es iratokban ismét más néven, a M. Kir. Hadtörténelmi Levéltár és Múzeum Bécsi Magyar Bizottsága néven szerepel.⁵¹ Szmaszenka alezredes 1921 nyarán mint az osztrák–magyar központi hatóságok ügymenetét ismerő, Bécsben tartózkodó tiszt így került a *Kriegsarchiv*-beli Magyar Bizottságba. A császári és királyi központi katonai hivatalok előadójaként a magyar vonatkozású iratokat kutatta fel

⁴⁷ A Magyar Királyi Felszámoló Hivatal a Békeszerződés Végrehajtására (rövid elnevezése: Felszámoló Hivatal) elnevezésű intézményt Friedrich miniszterelnök 1919. október 13-án hívta életre az 5291/1919 ME rendeletével. Budapesten a Tárnok utca 2. szám alatt volt a székhelye. Élén a minisztertanács által kinevezett elnök állt. Állománya az egyes szakminisztériumok által delegált személyekből és szerződéses alkalmazottakból állt. Engedélyezett maximális létszáma 25 fő. HL HM Bécsi magyar felszámoló hivatal 1918–1919. 3. doboz. Feladata az osztrák–magyar államközösség felszámolása: a közös vagyon felosztása a két érdekelt ország között, valamint a volt közönségből eredő tartozások és követelések felszámolása. Önálló hivatal volt, a külügyminisztérium felügyelte, 1920-as szolgálati rendtartása szerint hat osztállyal működött: pénzügyi, anyagfelszámolási, múzeumi és levéltári, hadsereg-osztály, tengerészeti osztály és segédhivatali. MOL K 144 Küm. Felszámoló Hivatal 1919–1944. 7. cs. Személyzeti ügyek 1920–1937. 2786/1920 számon a bécsi kirendeltség szolgálati rendtartása. Bécs, 1920. május 17.

⁴⁸ HL HM Eln.-1921-16 000/19 095 eln.1.-1921. Kimutatás a M. Kir. Felszámoló Hivatal 5. főosztály személyi állományáról.

⁴⁹ Bonhardt Attila: *A Hadtörténelmi Levéltár és Múzeum Bécsi Levéltári Kirendeltsége. Ad acta. A Hadtörténelmi Levéltár Évkönyve*. Budapest, 2003. 181.

⁵⁰ Bonhardt: *A Hadtörténelmi Levéltár*, 171., 27. jegyzet

⁵¹ HL HM Bécsi Magyar Felszámoló Hivatal 1919–1924. 4. doboz.

és válogatta ki – amelyeket aztán Budapestre szállítottak –, egyúttal a bizottság vezetőjének helyettese is volt alosztályvezetőként.⁵²

1921. november 1-jei hatállyal Taróczyt nyugállományba helyezték,⁵³ mivel a trianoni béke előírásai szerint a hadsereg hivatásos tisztjeinek létszámát 1750-re kellett csökkenteni. Ez azt jelentette, hogy csak a közvetlen katonai beosztású tisztek tarthatták meg rendfokozatukat. A nyugállományba helyezett fiatalabb tisztek egy részét „Rangosztályba sorolt közigazgatási alkalmazottként” (ROSKA) más minisztériumok égisze alá rejtve továbbra is megtartották a hadsereg szolgálatában.⁵⁴ Ő is így szolgált tovább, 1922. november 2-től 1923. január 21-ig⁵⁵ a fent említett bécsi kirendeltség vezetője volt,⁵⁶ amikor visszavezényelték Budapestre.⁵⁷

Bécsi munkája mellett önként jelentkezett hírszerző tevékenységre. Ezt hivatali teendője mellett egész ottani tartózkodása alatt, 1922 végéig végezhetette „Morgen” fedőnevű hírszerzőként az első világháború után még sokáig a hírszerzők Mekkájának tartott osztrák fővárosban, „a szláv északkelet” alatt valószínűleg Csehszlovákiát, Lengyelországot és Szovjet-Oroszországot kell értenünk. A Honvédelmi Minisztérium VI-2 osztályának vezetőjével, Sztójákovics (Sztójay)⁵⁸ alezredessel 1919–1920-ban huzamosabb időn keresztül minden héten találkozott,⁵⁹ amikor az Bécsbe utazott. Emlékiratában nem említi, hogy a Pokorny Hermann⁶⁰ irányításával Bécsben működő magyar hírszerző „S” csoportnak⁶¹ lett volna a tagja.

⁵² HM Eln.-1921-16000/19095 eln.1.-1921. Kimutatás a M. Kir. Felszámolóhivatal 5. főosztály személyi állományáról.

⁵³ Rendeleti Közlöny, Személyes Ügyek. 1921. okt. 15. 629. Indokként a „Trianoni béke folytán” szerepel. Az 1918–1919-es forradalmak alatti magatartását a HM Igazoló Bizottsága igazolta. Személyügyi Rendeletek, 1921. jún. 1. 25. sz. 276.

⁵⁴ Így például a Külügy-, a Belügy-, a Mezőgazdasági és a Kereskedelmi Minisztériumban.

⁵⁵ HL Visszaemlékezések és Tanulmányok Gyűjteménye. 2555. sz.; Moravék Elek: *A bécsi levéltári kirendeltségnek története 1919-től 1946-ig*. 27 oldalas, nagyméretű lapon, gépelt szöveg. Eredeti másolat. 22–23., HL HM-1948-49 528 eln. sz. ü. alapszámon 14343. sz.

⁵⁶ A Külügyi Közlöny 1922. december 9. 22. sz. 207.: hivatali beosztása levéltári igazgató, a beosztás helye nincs megnevezve. Moravék: *A bécsi levéltári kirendeltségnek története*, 22–23.: Szmazsenka ezredes a Magyar Királyi Hadilevéltár felszámolási munkáinak vezetője Bécsben.

⁵⁷ HL HM-1948.-49 528 eln. sz. ü. alapszámon, 14 343. sz. szerint 1923. január 21-én érkezett vissza Budapestre.

⁵⁸ Sztójay (Stojákovics 1935-ig) Döme (Versec, 1883. január 5. – Budapest, 1946. augusztus 22.) hivatásos katona, gyalogsági tiszt, vezérezredes. Szerb származású hivatásos katona, katonadiplomata, diplomata, miniszterelnök és külügyminiszter. Háborús bűnősként 1946-ban kivégezték. Bővebben lásd: Szakály Sándor: *Az ellenforradalmi Magyarország hadseregének felső vezetése*. Hadtörténeti Közlemények, 31. évf. (1984) 3. sz. 591. A lengyel hadügyminiszter javaslatára 1936. március 26-án az *Order Odrodzenia Polski* – Lengyelország Újjászületése Érdemrend 2. osztályát kapta. Archiwum Akt Nowych Warszawa, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Protokół Dyplomatyczny (a továbbiakban: AAN Warszawa, MSZ Prot. Dypl.) 272. A kitüntetési előterjesztés nem található az iratok között. Valószínű, hogy a Magyarország által Lengyelországnak 1920-ban nyújtott lőszerszállításban játszott szerepe miatt kapta. Róla lásd még Bölöny József: *Magyarország kormányai 1848–1992*. Budapest, 1992. 399.

⁵⁹ HL HM-1948-49 528 eln.sz.ü alapszám, 14 343. sz.

⁶⁰ Pokorny Hermann (Kremsier, 1882. április 7. – Budapest, 1960. február 1.) Morvaországban született német anyanyelvű, császári és királyi hivatásos tiszt, vezérkari alezredes az első világháború végén. A bécsi magyar hírszerző csoport vezetője 1919–1920-ban. Magyar állampolgárságot kért és kapott, a honvédségben teljesített szolgálatot. Nyugállományú vezérezredes 1945. október 1-jén.

Bécsi éveinek azonban van egy különös epizódja. Visszaemlékezése szerint a Magyarországi Tanácsköztársaság kikiáltása után felvételét kérte a lengyel hadseregbe. Pontos dátumot és indokot nem közöl. Okunk van feltételezni, hogy ez az 1919. március 21-ét követő napokban történhetett, a magyarázat pedig az lehetett, hogy a szovjet-orosz Vörös Hadsereg és a magyar Vörös Hadsereg találkozását megakadályozandónak ítélte. Vélhette úgy, hogy ennek elhárításában részt kell vennie,⁶² s erre a lengyel hadsereget tartotta alkalmasnak, amely a keleti határok rendezetlensége miatt harcban állt a szovjet-oroszokkal.

Amíg a választ várta kérelmére, az 1919-ben Bécsben felállításra került lengyel katonai attasé hivatalát látta el a szükséges műszaki és technikai segédletekkel, biztosítva a hivatal működőképességét, mint írja, beszegődött hozzájuk munkatársnak. Ezt persze nem szó szerint kell értenünk, ez a tevékenység hírszerző működésének részét alkotta. Cserébe a lengyelektől megkapta a vezérkaruk 2. osztályán készült, a közép-európai országokra – köztük Magyarországra – vonatkozó kétheti és havi információs jelentéseket (*Referat Informacyjny*), amelyeket magyarrá fordítva a futárszolgálat útján a 2. vezérkari főnöki osztályhoz továbbított. Néhány közülük ma is megtalálható a Hadtörténelmi Levéltárban Budapesten,⁶³ néhány az eredeti nyelven másolatban az Új- és Legújabb Kori Külügyminisztériumi Levéltárban, és jóval több a Központi Katonai Levéltárban Varsóban.⁶⁴ Régi személyes ismeretségeit felhasználva ügynököket „szerzett” a lengyeleknek, megszervezte és elindította tevékenységüket Csehszlovákia területén. Erre a lengyel katonai hírszerzésnek akkor égetően szüksége volt, mert lengyel Sziléziában (*Teschen*), a volt Árva vármegye területén és a Szepességben területi terhelte a két ország viszonyát. Emiatt nem állt Prágának érdekében, hogy a lengyel–szovjet–orosz háborúban a lengyelek oldalára álljon,⁶⁵ vagy

Lásd: Pokorny Hermann: *Emlékeim. A láthatatlan hírszerző*. Összeállította, közlésre előkészítette és a tanulmányt írta Józsa Antal. Budapest, 2000.

⁶¹ Az „S” csoport valójában a Honvédelmi Minisztérium VI-2 csoport Bécsben dolgozó részlege volt, mint „sajtófigyelő” csoport működött a magyar királyi követség mellett. A rendelkezésre álló források szerint Szmazsenka nem volt tagja.

⁶² A Központi Katonai Levéltárban, Varsóban nem találtunk erre vonatkozó iratot. 1919-ben nem létezett olyan lengyel törvény, amely ezt lehetővé tette volna, így valószínűleg elutasító választ kapott. Külhonos állampolgárok a Nemzetvédelmi Tanács (*Rada Obrony Państwa*) 1920. július 19-én kelt rendelete alapján és a hadügyminiszter végrehajtási utasítása szerint a lengyel állampolgárokkal azonos jogok és feltételek alapján vállalhattak önkéntes szolgálatot. Adott időtartamra szerződéses szolgálati jogviszonyt létesített velük a lengyel hadsereg, azonban ennek letelte után nem formálhattak jogot lengyel állampolgárságra. Az utasítás 1920. július 29-ei módosítása értelmében azok a külföldi állampolgárok, akikre a versailles-i és a Saint Germain-i békeszerződések ide vonatkozó tiltó rendelkezései voltak érvényesek, nem vállalhattak szolgálatot. A rendelet nem említi a trianoni békeszerződést, így elvben nem lett volna akadálya annak, hogy Szmazsenka ezredes a lengyel hadsereg önkéntese legyen. 1920-ban azonban már nem létezett számára ez a lehetőség, mivel azt egy másik szerződés, az 1920. május 29-én Koppenhágában aláírt magyar–szovjet hadifogolycsere egyezmény megtiltotta. Lásd a 80. sz. jegyzetet is.

⁶³ HL VKF. - 1920. II. csop. ált. 29. doboz.

⁶⁴ Archiwum Akt Nowych Warszawa, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Gabinet Ministra (a továbbiakban: AAN Warszawa, MSZ, GM) 1920. sygn. 228. Eredeti másolatok. A Budapesten és Varsóban található iratok ugyanabból a sorozatból valók, de nem minden esetben ugyanazok maradtak fenn. Legteljesebb gyűjtemény a Központi Katonai Levéltárban; a Varsóban őrzött, 1921-ben keletkezett irategyüttes 104 információs jelentést tartalmaz.

⁶⁵ 1919-ben a csehszlovák vasúti hatóságok feltartóztatták az Olaszországból érkezett hadianyagszállítmányt az osztrák–cseh határon (29 vagon), és csak a francia Hallier tábornok intervenciójára engedték tovább. Öt nap múlva, 1919. augusztus 22-én egy újabb olasz szállítmányt, amelyhez Ausztriában huszonhárom vagont kapcsolnak, Prágába irányítottak. Cisek, Janusz: *Sqsiedzi wobec*

őket 1920-ban, a kritikus időszakban bármiben segítse. Az Olaszországból, Ausztriából, Magyarországról származó, Lengyelországba szánt hadianyag-szállítmányokat 1919-ben feltartóztatta, majd a prágai, francia és amerikai diplomaták intervenciójára ímmel-ámmal átengedte; 1920 júliusától azonban már be sem engedte.

Taróczy visszaemlékezése szerint ő javasolta a lengyel katonai vezetésnek, hogy a lengyel kormány hivatalosan kérje a magyar kormánytól a lőszerszállítmányok továbbítását Magyarországon területén. Így is történt. Ennek megszervezésében és lebonyolításában nem vett részt, azt diplomáciai úton intézték. 1920. június 9-én a magyar, 10-én a román féllel kötöttek szállítási egyezményt a lengyelek.⁶⁶ Ez az osztrák eredetű lőszerre vonatkozhatott, mert ugyanezen a napon a bécsi lengyel ügyvivő 100 francia hadfelszerelést szállító szerelvény átengedését és továbbítását kérte a magyar kormánytól, amit az rekompensáció nélkül azonnal engedélyezett.⁶⁷

Ezután indultak el „Polonia” néven a lőszer szállító szerelvények Bécsből Magyarországon és Románián át Lengyelországba. Azokat Ebenfurtban vette át a magyar fél, és a Győr–Budapest–Nagyvárad–Felvinc–Csíkszereda–Agind vonalon érkeztek Czernowitzbe. A lengyel fél kötelezte magát arra, hogy a szállításhoz szemet biztosít a MÁV mozdonyok részére, a románok viszont a napi egy szerelvény továbbításához három mozdonyt követeltek a lengyelektől.⁶⁸ Ezzel a szállítás elvben megoldódott. A gyakorlatban azonban rövidesen komoly akadályok merültek fel. Az amszterdami székhelyű Szakszervezetek Nemzetközi Föderációja a fegyverszállítások bojkottjára szólította fel a munkásokat. (Ugyanakkor július 30-án a II. Internacionálé a fehérterror miatt Magyarországot ellen szólított fel bojkottra.) A Nemzetközi Föderáció felhívására az osztrák munkástanácsok 1920. július elejétől kezdve nem engedték ki az országból a szállítmányokat.⁶⁹ Július 2-án Ausztriában tizenöt szerel-

wojny 1920 roku. London, 1990. 263. A bécsi lengyel katonai attasé jelentése, 1919. szeptember 29. 1920 nyarán az Egyesült Államok prágai követe a lengyelek felkérése nélkül interveniált a szállítmányok átengedése ügyében. Archiwum Akt Nowych Warszawa, Ministerstwo Spaw Zagranicznych, P III (a továbbiakban: AAN Warszawa, MSZ P III) Czechosłowacja, sygn. 5498. A prágai lengyel követ jelentése, 1920. augusztus 12. Kelet-Galícia és Kárpátalja kérdésében sem értett egyet a két ország kormánya. A lengyel fél szerint „a csehek titokban minden eszközzel azon dolgoznak, hogy Kelet-Galiciát elszakítsák Lengyelországtól, s így létrejöhessen a cseh–orosz korridor, ami a lengyelelles cseh politika számára esőrendű jelentőségű. Ezzel kapcsolatban a cseh sajtóban észrevehető az a diplomatikusnak szerfelett nem nevezhető álláspont-változtatás, mely szerint a csehek soha nem egyeznek bele abba, hogy ha Kárpátalja nem lehet cseh–orosz folyosó, lengyel–magyar hídfőállás legyen.” Cisek: *Sąsiedzi wobec wojny*, 2. sz. dok. 264. Csehszlovák helyzetjelentés, 1920. november 1. A lengyel–szovjet–orosz konfliktusban Csehszlovákia 1920. aug. 4-én bejelentette semlegességét, és Beneš külügyminiszter augusztus 14-én Belgrádban aláírta a csehszlovák–jugoszláv szerződést, a kiasantant alappillért.

⁶⁶ CAW Oddz. II SG sygn. 7760. A Bécsi lengyel Szállításvezetőség (Oddziat Kierownictwa Transportów Wojskowych – OKTW) távirata a Hadügyminisztérium IV. (anyagi) osztálya számára Varsóba, 1920. június 11.

⁶⁷ MOL K 63 külügyminisztérium politikai osztály 1929-17/7-sz.n. Magyar hadianyag-szállítások Lengyelország részére, más lengyel rendeltetésű hadianyag átszállítása Magyarországon, 2., MOL K 64- külügyminisztérium-reservált politikai iratok 1920-17 sz.n. Lengyelország támogatása Magyarország részéről az 1920. évi lengyel–orosz háború alkalmával. Titkos! A hatoldalas gépiratban lásd a 2. oldalt.

⁶⁸ A Bécsi Lengyel Szállításvezetőség (OKTW) számjeltávirata a Hadügyminisztérium IV. osztály számára Varsóba 1920. június 11-én és a budapesti lengyel katonai attasénak 1920. június 30-án. Centralne Archiwum Wojskowe, (a továbbiakban CAW), Varsó. I. 303. 4. SG. Oddz. II. sygn. 7760.

⁶⁹ A Bécsi Lengyel Szállításvezetőség (OKTW) távirata a bécsi lengyel katonai attasé számára, 1920. július 7. CAW I. 303. 4. SG. Oddz. II. sygn. 7760.

vényben 175 berakodott vagon várt elszállításra.⁷⁰ A Munkástanácsok már a berakodásnál figyelték a vagonokat, és értesítették a szállítmányokról⁷¹ a várható útvonal állomásait. A lengyelek élelmiszerral, csúszópénzzel, szénnel próbálták a munkástanácsok engedélyét megszerezni, nem sok sikerrel.⁷² Egy szállítmánynak van mindössze nyoma a levéltári iratokban, amely a bojkott ellenére 1920. július 15-én érkezett meg Jugoszlávián keresztül Szegedre, s onnan tovább Lengyelországba.⁷³

Az osztrák kormány szemet hunyt a szállítások felett – mivel Lengyelországból kapott élelmiszert – egészen addig, amíg ennek ellenkezőjére nem kényszerítette a szovjet-oroszokkal 1920. július 5-én Koppenhágában aláírt hadifogoly-egyezmény. Ebben ugyanis semlegességet vállalt más államok Szovjet-Oroszország ellen viselt háborújában, kötelezte magát, hogy részükre nem gyárt és területén nem enged át semmiféle hadianyagot.⁷⁴ Ennek értelmében 1920. július 21-én az osztrák Államtanács megtiltotta hadianyag kiszállítását.⁷⁵ Válaszként a lengyel kormány 1920. augusztus 15-én megtiltotta az élelmiszerszállítást.⁷⁶ Valójában azonban az osztrák kormány semmilyen gyakorlati lépést nem tett. Csak akkor lépett fel, ha jelentést kapott, hogy a tiltás ellenére lőszer akartak kivinni Ausztriából.⁷⁷

A kiszállítás érdekében Szmazsenka ezredes is közreműködött. Személyesen eljárt Armana olasz tüzérezredesnél, aki az antant lőszerellenőrző bizottságát vezette Bécsben. A tényt említi visszaemlékezésében, de azt nem, hogy a közbenjárásnak lett-e gyakorlati eredménye. Azt azonban tudjuk, hogy magánszállítmányozási cégekkel a lengyeleknek 1920. augusztus 10–17. között sikerült harmincnégy vagonnyi hadianyagot kiszállítaniuk, amelyekben lőszer nem volt.⁷⁸ Ezt követően már csak a Weiss Manfréd Művekben, Csepelen legyártott lőszerre számíthattak. Innen érkezett 1920. augusztus 12-én Varsó alá,

⁷⁰ A Bécsi Lengyel Szállításvezetőség (OKTW) számjeltávirata a Hadügyminisztérium IV. osztály számára Varsóba, L19/TI 1920. számon. CAW I. 303. 4. SG. Oddz. II. sygn. 7760.

⁷¹ A Bécsi Lengyel Szállításvezetőség (OKTW) átirata a bécsi lengyel katonai attasé számára, 1920. augusztus 15. CAW I. 303. 4. SG. Oddz. II. sygn. 7760.

⁷² A Hadügyminisztérium IV. osztály (Varsó) számjeltávirata a bécsi katonai attasénak, 1920. július 11. CAW I. 303. 4. SG. Oddz. II. sygn. 7760.

⁷³ A Bécsi Lengyel Szállításvezetőség (OKTW) számjeltávirata a Hüm. IV. osztály számára Varsóba, 1920. július 14. CAW I. 303.4. SG Oddz. II. sygn. 7760, a budapesti lengyel katonai attasé átirata a budapesti román katonai attasénak, 1920. július 15. CAW I. 303. 4. SG Oddz. II. sygn. 7164.

⁷⁴ Lásd a hadifogoly egyezmény szövegében a 3§-t. CAW I. 303. 4. SG Oddz. II. sygn. 7755. A Bécsi Lengyel Szállításvezetőség (OKTW) L. 857. sz. heti jelentése katonai attasénak Bécsben. Gépirati másodpéldány, 1920. augusztus 29. Magyarország már korábban, 1920. május 29-én ugyancsak Koppenhágában hasonló feltételek vállalásával írt alá hadifogoly egyezményt Szovjet-Oroszországgal: „...azon feltevésben, hogy Magyarország Oroszországnak más államokkal folytatott háborújában vagy polgárháborúban semmiféle katonai lépéseket nem tesz, és Szovjet-Oroszország és Ukrajna ellenségeinek semmiféle közvetlen vagy közvetett segítséget nem nyújt.” MOL K 97 A tallinni követség iratai. 1. cs. sz. n. 52. A rigai hadifogoly egyezmény szövege, gépirati másodpéldány.

⁷⁵ A Bécsi Lengyel Szállításvezetőség (OKTW) számjeltávirata a Hadügyminisztérium IV. osztály számára Varsóba, 1920. július 22. CAW I. 303. 4. SG. Oddz. II. sygn. 7760. A Budapestről indított két szerelvény 1920. július 29-én ért a magyar–román határra. CAW I. 303. 4. SG. Oddz. II. sygn. 7760. Górka őrnagy, bukaresti lengyel katonai attasé 1635 sz. számjeltávirata a bécsi lengyel katonai attasé számára, 1920. július 29.

⁷⁶ A Hadügyminisztérium IV. osztály (Varsó) számjeltávirata a bécsi katonai attasénak, 1920. augusztus 15. CAW I. 303. 4. SG. Oddz. II. sygn. 7760.

⁷⁷ Uo.

⁷⁸ Uo.

Skierniewicébe 80 vagonban 22 millió gyalogsági lőszer, amelyet a fővárosért vívott csatában használtak fel.⁷⁹

Szmazsenka az Ausztriából Magyarországon át szállított lőszerrel kapcsolatban 1920. január 10-től augusztus 16-ig (a lengyel–szovjet háborúban fordulatot jelentő, lengyelek által megnyert varsói csatáig) ötvenhat jelentést küldött Budapestre, amelyek nem találhatók meg a Hadtörténelmi Levéltárban. Nyugdíjas⁸⁰ korában otthonában őrizte ezzel kapcsolatos jegyzeteit és dokumentumait, de azokat feltételezésünk szerint 1944-ben megsemmisíthette, s ennek következtében a részletek homályban maradnak. Varsóban, a Központi Katonai Levéltárban a bécsi és a budapesti katonai attasé 1919–1921-ben keletkezett (ma már hiányos) irataiban főleg az Ausztriából Magyarországon át történő lőszerszállítás technikai lebonyolításával kapcsolatos számjeltáviratok és a hadügyminisztérium válaszai, utasításai maradtak fenn.

1920 augusztusából a budapesti lengyel katonai attasé, gróf Alfred Wielopolski huszárszázados számjeltáviratainak csak rejtjelezett változatai maradtak. Ezek azonban nem Szmazsenka ezredes tevékenységével lehetnek kapcsolatosak – mert mint írja, az ő szerepe véget ért azzal, hogy a magyar kormány engedélyezte az ország területén a külföldi eredetű lőszer átszállítását –, hanem a magyar–lengyel tervezett katonai együttműködéssel és a Csepelről 1919–1920-ban szállított lőszerrel.

Visszaemlékezésében erről egyáltalán nem ír. Talán azért, mert ebben nem vett részt, bár mint hírszerzőnek tudnia kellett róla. Emellett szól az is, hogy különlegesen bizalmas viszonyt tartott fenn a lengyelekkel.

Ennek történeti felvázolására itt nem vállalkozunk. Jelezzük azonban, hogy már 1919. március 19-én⁸¹ szállítottunk Lengyelország számára 20 millió Mannlicher gyalogsági lőszer, 10 000 db 8 cm-es gránát srappelt, 10 000 db 10 cm-es gránát srappelt, 200 db főzőkonyhát, 300 db főzőládát, 40 db sütőkemencét, 1920-ban pedig 45 millió Mannlicher gyalogsági töltényt, 13 millió Mauser töltényt, 600 000 Mannlicher tölténytárat, 240 db főzőkonyhát, 200 db főzőládát, 80 db sütőkemencét, 40 millió Mauserhez csappantyút. Az 1920-as szállításban nagy szerepe volt Divéky Adorján történésznek, aki 1917 óta a lengyel

⁷⁹ Tłuszkiewicz, Stanisław: *Przyjaźń polsko-węgierska na tle historii*. Wilno, 1936. 19.; Kovács Endre: *Magyar–lengyel kapcsolatok a két világháború között*. Budapest, 1971. 38. Hetven vagon emelt, a forrás megjelölése nélkül. Lásd a 73. és 87. sz. jegyzeteket is.

⁸⁰ Katonai pályájának és életrajzi adatainak összegyűjtésében segítségemre voltak, amit ezúton köszönök: néhai Kéri Kálmán nyugalmazott vezérezredes, dr. Szakály Sándor hadtörténész, a hadtudományok kandidátusa, dr. Bonhardt Attila alezredes főlevéltáros, az Osztrák Hadilevéltár mellett Működő Állandó Magyar Levéltári Kirendeltség volt vezetője, majd ezredesként a Hadtörténelmi Levéltár igazgatója aki a kéziratok értelmezésében is segítségemre volt, valamint a Taróczy családból: néhai Taróczy Erikné, dr. Taróczy Erika, Taróczy Jenő és a rokonságból: dr. Zakariás Zoltán, Bacsó Nándor, Holzinger Miklósné született Bacsó Katalin és dr. Papp Gábor.

⁸¹ A szállítások adatait lásd MOL K 63 Külügyminisztérium politikai osztály iratok – 1929-17/7-4334 alapszámon 4800. Lengyelország támogatása Magyarország részéről az 1920. évi lengyel–orosz háború alkalmával. 5 oldalas gépirat, készült 1928. december 3. Az iratcsomóban egy másik, szám nélküli lapon kézírással ugyanezek az adatok szerepelnek, mint a gépelt összefoglalóban. Ennek dátuma: 1929. augusztus 27. Ugyanezek az adatok megtalálhatók: MOL K64 Külügyminisztérium, rezervált politikai iratok – 1920-17-2.cs. sz. n. Titkos összeállítás „Lengyelország támogatása Magyarország részéről az 1920 évi lengyel–orosz háború alkalmával.” című iratban. 6 oldal gépirat 1 melléklettel. A fentebb közölt adatokkal megegyezően ez a melléklet is tartalmazza az 1919-ben és 1920-ban Magyarországról Lengyelországnak szállított magyar eredetű lőszer és hadfelszerelési anyagok mennyiségét. A feldolgozás dátuma: 1928. dec. 3, a mellékleté: 1929. augusztus 27. Másolat.

fővárosban tartózkodott. Az 1919-es lőszerszállításnak két komoly következménye volt. Az egyik az, hogy a magyar Vörös Hadseregnek a kezdeti időben nem volt lőszere, másrészt a lőszernek köszönhetően 1919-ben megállították a lengyelek az ukránok támadását Kelet-Galíciában. Az 1920-ban Varsó alatt a Vörös Hadsereg felett aratott győzelemmel pedig megakadályozták a lengyelek Nyugat Európa szovjet-orosz megszállását.

Nem sokkal bécsi szolgálatának befejezése előtt, 1922. november 21-én mint „levéltári igazgatót” nevezték ki Szmazsenkát I. osztályú konzullá.⁸² Belgrádba⁸³ kívánták küldeni katonai szakelőadónak, ezért a látszat kedvéért (a rejtés miatt) a Külügyminisztérium kötelékébe kellett hogy átkerüljön, civilként. Bécsből történt hazaérkezése után „a központba került”,⁸⁴ ami alatt a Külügyminisztériumot kell értenünk. Érdemi forrás hiányában feltételezzük, hogy az állomáshelyének elfoglalásáig eltelt néhány hónapot felkészüléssel töltötte. Mégsem Belgrádba⁸⁵ került, mert 1923. április 12-től megbízták a katonai szakelőadói ügykör ellátásával a magyar királyi követségen Észtországban.⁸⁶ (Visszaemlékezésében úgy véli, hogy 1922 végén osztották be a revali magyar királyi követségre, de mint fentebb láttuk, 1922. november 21-én nevezték ki I. osztályú konzullá, s csak 1923. januárban tért vissza Bécsből.)

Tallinnban – német nevén Revalban – teljesített szolgálatot II. osztályú követségi tanácsosi címmel ideiglenesen felruházott I. osztályú konzulként, majd követségi tanácsosként,

⁸² A kinevezésről lásd: Budapesti Közlöny 1922. december 1. 276. sz. 1.; Külügyi Közlöny, 1922. december 9. 22. sz. 207.

⁸³ A Minisztertanács 1922. október 27-i ülésén a honvédelmi miniszter a külügyminiszteren keresztül sürgetéssel kérte a minisztertanács hozzájárulását ahhoz, hogy a magyar királyi követségen Belgrádban eddig szolgálatot teljesítő Marsik Jenő I. osztályú követségi titkári címmel felruházott II. osztályú konzul katonai szakelőadó helyére, akit a krakkói konzulátushoz helyeztek át, Szmazsenka Nándor nyugalmazott vezérkari ezredes kerüljön kiküldésre. A külügyminiszter előterjesztését a Minisztertanács elfogadta, s felhatalmazta arra, hogy előterjessze a kormányzónak Szmazsenka I. osztályú követségi konzullá történő kinevezését. MOL K 27. Minisztertanácsai jegyzőkönyvek, másolat. 1922. október 27-i ülés, 6. napirendi pont.

⁸⁴ Külügyi Közlöny, 1923. április 15. 5. sz. 26. Szmazsenka Nándor I. osztályú konzul a központból a magyar királyi követséghez Revalba áthelyezve.

⁸⁵ Az eredeti elképzelések szerint Fleischacker (1927. decembertől Andorka) Rezső százados ment volna Revalba, de Prágába került, Bajnóczy József (akkor alezredes) helyére, ezért 1924-ben Szmazsenka ezredes ment Revalba, Belgrádba pedig Siller Antal vezérkari őrnagy. A Minisztertanács 1923. január 10-i ülésén a honvédelmi miniszter sürgős javaslatára hozzájárult magyar királyi követség felállításához Revalban és Fleischacker százados kiküldéséhez katonai szakelőadónak. Az 1923. február 9-i ülésen követségi attasévá nevezték ki. MOL K 27. Minisztertanácsai jegyzőkönyvek 140. doboz. 1923. február 9. 85. napirendi pont. Másolat. Lásd szintén Árokay Lajos: *A rejtett magyar katonai attasé szolgálat első állomáshelyeinek felállítása, 1920–1923*. Hadtörténelmi Közlemények, 30. évf. (1983) 3. sz. 378–380.; uő.: *A magyar katonai attaséi szolgálat tevékenysége 1923–1928 között*. Hadtörténelmi Közlemények, 30. évf. (1983) 4. sz. 578–580.

⁸⁶ Revalban (Tallinnban) a magyar királyi követséget 1923. március 12-én állították fel. Jungerth Mihály követségi tanácsos ügyvivőként vezette a követséget. Lásd: Árokay: *A magyar katonai attaséi szolgálat tevékenysége*, 577–578.; Külügyi Közlöny, 1923. április 15. 5. sz. 26. Uo.: Szmazsenka Nándor II. osztályú követségi tanácsosi címmel felruházott I. osztályú konzul áthelyezése a központból a magyar királyi követséghez Revalba. A követség illetékessége kiterjedt a Lett és a Litván Köztársaságok területére. Külügyi Közlöny, 1923. április 15. 5. sz. 25., majd 1923. május 15-től a Finn Köztársaság területére is. Külügyi Közlöny, 1923. július 15. 9. sz. 54. 1923. március 31-én utazott ki állomáshelyére. HL HM Igazolóbizottsági anyagok, 8894. Szmazsenka Ferdinánd. HM VI-2. d. o. 12959. sz. irat. Kelt: 1923. március 13. Szolgálati utasítás a revali katonai szakelőadó részére.

ahol rövid idő alatt jól elsajátította ezt a könnyűnek egyáltalán nem nevezhető nyelvet. A követség működési területét még 1923-ban Lettországra, Litvániára és Finnországra is kiterjesztették,⁸⁷ így több helyen juthatott értékes hírek birtokába. Kitűnő megfigyelő volt. Általános műveltsége, politikai ismeretei messze átlag felettinek mondhatók. Diplomataknál, katonadiplomataknál elsőrendű követelmény a nyelvek kiváló ismerete, mert e nélkül ez a szakma egyáltalán nem gyakorolható. Anyanyelvén kívül, az észtet is beleszámítva hat nyelven beszélt, írt és olvasott,⁸⁸ ennek köszönhetően bármilyen szakirodalomból könnyen tájékozódott. Hivatali, társasági és társadalmi kapcsolatokban könnyen érvényesült. Véleményét, amely megfigyelésein, szovjet és más diplomatakkal való kapcsolattartásából merített információkon és híreken alapult, határozottan és egyértelműen hozta felettesei tudomására. Feladatkörét túllépve, részletes indoklással javaslatokat is tett nekik, így ők nem egyszer kioktatásnak érezhették azokat.⁸⁹

Katonai szakelőadói feladatát a konzuli teendők mellett végezte, valójában két munkakört látott el. Konzulként hozzátartoztak a kulturális, a vízumügyek, a konzulátus joghatósága alá tartozó területeken élő magyarok ügyei, a sajtófigyelés, a pénztári főkönyv vezetése és az adminisztráció. A két munkakörnek három közös pontja volt: a szovjet gazdaság eredményeinek, a balti–szovjet, valamint a szovjet–német politikai, gazdasági és katonai kapcsolatok figyelemmel kísérése. A központ által kért különböző kimutatások, időszaki és éves jelentések elkészítése is konzuli munkája részét képezte.⁹⁰ Szolgálati utasítása szerint katonai szakelőadói munkaköre ellátásában csak társadalmi érintkezés során gyűjthetett információkat,⁹¹ ügynökei nem lehettek, és a katonai attasék egyéb hírszerzési módszereit sem alkalmazhatta.

Felettébb érdekelte, mi történik a Szovjetunióban. Itthoni előjárói korábban többször elutasították kérését, hogy ott körutazást tehesen. Végül megkapta az engedélyt. Míután a szovjet illetékesek is hozzájárultak beutazásához, 1925 áprilisában és májusában került sor útjára. Kivételes esetnek számít, hogy egy harmadik államban konzulnak álcázott katonai attasét, akinek országa a Szovjetunióval diplomáciai kapcsolatban sem állt, beengedjenek az országba. Elképzelhetetlen, hogy a szovjet–oroszl központosított államirányítás körülményei között a Külügyi Népbiztosság, a katonai hírszerzés és a Belügyi Népbiztosság beleegyezése és komoly előzetes vizsgálat nélkül állította volna ki számára a beutazási és tartózkodási vízumot, amely meghatározott időre és útvonalra szólt. A moszkvai elhárítás bizonyára tisztában volt azzal, hogy Taróczy katonai személy és nem hivatásos diplomata. Az engedélyezéshez nem szolgálhatott elégséges indokul, hogy felesége orosz származású volt. A szovjet ideológia szerint annak arisztokrata származása – burzsujnak, ellenséges elemnek számított – eleve a beutazás megtagadása mellett kellett hogy szóljon. Miért engedték be mégis, milyen előnyöket vártak a szovjet illetékesek Taróczy konzul útjától? Nem tudjuk.

⁸⁷ Külügyi Közlöny, 1923. április 15. 5. sz. 25.

⁸⁸ Németül, olaszul, oroszul, franciául tökéletesen, észtül, angolul jól. Feleségétől tanult meg oroszul, ezáltal megismerte az oroszok mentalitását, gondolkozási mechanizmusát is. Szlovákul valószínűleg nem tudott, mert édesapja szlovák neve ellenére magyar környezetben élt, gyermekei is magyar nyelvterületen éltek és jártak iskolába. Viszont az orosz nyelv kiváló ismerete esetén gond nélkül érthetett szlovákul, lengyelül, de akár szerb-horvátul is.

⁸⁹ Néhai Kéri Kálmán nyugalmazott vezérezredes közlése (1993), Árokey: *A magyar katonai attaséi szolgálat tevékenysége*, 579. ugyanerre a következtetésre jutott.

⁹⁰ MOL K 97 5. cs. A tallinni követség és konzulátus adminisztrációs iratai.

⁹¹ HL HM 1948-49528 eln. sz. ü. alapszámon 14343 sz.

Taróczy a tallinni szovjet diplomaták segítségével kapta meg a beutazási vízumot. Nekik azt mondta, hogy „a magyar vezetésnek nincsenek pontos értesülései a Szovjetunióról, ezért ő a valós tények megállapítása céljából a Szovjetunióba utazhatna”. Ez volt a vízumkérelem tényleges indoka, ürügyül pedig az szolgált, hogy felesége, aki tizenhárom év óta nem látta hazáját, moszkvai rokonai és édesanyja sírjának meglátogatása céljából utazik haza, ő lesz a kísérője. A vízum két hónapra szól. Benyomásait, tapasztalatait írásban feldolgozta, és minden biztonnal feletteseinek is továbbította. Elkészített összefoglalója,⁹² öt további „Összefoglaló helyzetkép Oroszországról” és egy, a Távol-Keletről írt tanulmánya, amelyeket 1925 és 1928 között készített, eredeti másolatban fennmaradt, jelenleg Taróczy Jenő tulajdonában⁹³ található Budapesten. Terjedelmüket, formájukat és tartalmukat tekintve valójában egyik sem jelentés, hanem tanulmányok. A szerző rendkívül alapos ismereteit, felkészültségét bizonyítják. Előre látta, hogy a Szovjetunió nem mondott le véglegesen a rigai békében Lengyelország javára elvesztett területekről, s úgy vélte, hogy a Szovjetunió és az anyagias – ahogy ő fogalmazott –, „élvhajhászó” nyugati világ között az összecsapás be fog következni.

A magyar–szovjet diplomáciai kapcsolatok mielőbbi felvételét javasolta feletteseinek, noha ebben nem a katonai vezetés volt illetékes. Javaslatát a Magyarország számára adódó gazdasági előnyökkel indokolta, kiemelve az olaj fontosságát. Azzal is érvelt, hogy Csehszlovákia és Nagy-Britannia, mielőtt felvették volna a diplomáciai kapcsolatokat a Szovjetunióval, kereskedelmi kirendeltségeket létesítettek Moszkvában.⁹⁴

Szovjetunióbeli utazásával, illetve az út tapasztalatairól elkészített és feletteseinek benyújtott jelentéseivel lavinát indított el önmaga ellen. Javaslatát rossz néven vették. Moszkvai utazása után számon kérték tőle, hogy miért sürgeti a magyar–szovjet diplomáciai kapcsolatok felvételét, amikor az észtországi követség vezetője, Jungerth-Arnóthy Mihály⁹⁵ véleménye szerint az Magyarország érdekei szempontjából „kárhuzatos” lenne.⁹⁶

⁹² Címe: Szovjetuniói utazásom 1925. április–május.

⁹³ Összefoglaló helyzetkép Oroszországról (1925), Második összefoglaló helyzetkép Oroszországról (1926. április), Harmadik összefoglaló helyzetkép Oroszországról (1926. október), Negyedik összefoglaló helyzetkép Oroszországról. I. rész. (1927. augusztus), Ötödik összefoglaló helyzetkép Oroszországról (1928. január), A Kelet emancipációja Európa gyámsága alól, különös tekintettel Moszkva szerepére. I. rész. A kínai bonyodalmak a Csendes-óceán hegemoniájáért való harc (1927. január). Köszönöm Taróczy Jenőnek, hogy az iratokat rendelkezésemre bocsátotta.

⁹⁴ Összefoglaló helyzetkép Szovjet-Oroszországról. 1925. Lásd a VII. fejezetet, A Szovjetunió és Magyarország címmel, 85–90.

⁹⁵ Jungerth Mihály (1933-tól Jungerth-Arnóthy, Bácsordas, 1883. március 13. – Budapest, 1957. szeptember 11.) hivatásos diplomata, 1919-től a külügyminisztériumban. 1920-ban és 1921-ben a magyar hadifoglyok Szovjetunióból történő hazahozatalát célzó, Koppenhágában és Rigában aláírt egyezmények tárgyalója és aláírója. 1923–1933 között előbb ügyvivőként, azután követként vezette a Tallinnban, majd Helsinkiben működő, a többi balti államra is kiterjedő magyar királyi követséget. 1935–1939-ben Moszkvában, 1939–1944 tavaszáig Ankarában követ. A külügyminiszter állandó helyettese 1944. április 6. – október 16. között.

⁹⁶ Elképzelhető, hogy Jungerth tett ilyen kijelentést, de csak az után, hogy a Bethlen-kormány úgy döntött, mégsem veszi fel a diplomáciai kapcsolatokat a Szovjetunióval. (A követ 1922-ben még a Szovjet-Oroszországhoz való közeledést sugalmazta a külügyminisztériumnak.) Lásd: Jungerth-Arnóthy Mihály: *Moszkvai napló*. Budapest. 1989. 19. A kapcsolatok felvételét Kánya akkori külügyminiszter-helyettes és kezdeti álláspontját megváltoztatva a kormányzó sem támogatta. Feltételezzük, hogy Taróczy tudott a kapcsolatok felvételéről tartott nem hivatalos magyar–szovjet megbeszélésekről. Ha nem a külügyminisztérium által, akkor a szovjet diplomatáktól Tallinnban, akikkel állandó és jó kapcsolatot tartott fenn. A diplomáciai kapcsolatok felvételére csak jóval ké-

Tarnóczy válaszában kifejtette, hogy Jungerth nem tud oroszul, nem járt a Szovjetunióban, az ottani viszonyokat sem ismeri, értesüléseit az *Intelligence Service* és a *Secret Service* dezinformációs osztályának ügynökeitől szerzi. A magyar követ odáig ment, hogy sugalmazására az észt külügyminisztérium szóbeli jegyzékben jelezte Budapestnek: Taróczy a szovjetekkel fenntartott kapcsolatai miatt *persona non grata* Észtországban. Erre ő válaszlépésként kijelentette az észt külügyminisztériumban, hogy amennyiben a jegyzéket nem vonják vissza, Budapestre történő visszarendelésének okát a szovjetek tudomására hozza. Lépése eredményes volt, mert a nyilatkozatot visszavonták.

Ruszkay Jenő⁹⁷ tábornokkal, a Honvédelmi Minisztérium VI-2 osztályának akkori vezetőjével is komoly összetűzésbe került. Ő blöffnek minősítette Taróczynak azt a véleményét, hogy a „Szovjetunió elsőrangú katonai hatalommá fejlődik, s ütőképessége hónapról-hónapra szemlátomást növekszik”.⁹⁸ Az osztályvezető Taróczyhoz 1928. április 20-án írott magánlevelében felsorolja a működése elleni kifogásokat (már-már vádak), kétségbe vonja, hogy érdemes-e vele a további együttműködést fenntartani, s jelzi azt is, hogy mindezt „a döntésre hivatott magas előjáróknak tudomására” fogja hozni.⁹⁹ Budapestről rövidesen felszólították Tarnóczyt, hogy megromlott egészségi állapotára való tekintettel kérje nyugállományba helyezését. Ezt megtagadta.

Visszahívásának ez a kísérlete fél évvel előzte meg a revali magyar királyi követség felszámolását, ami 1928 nyarán következett be. Jungerth-Arnóthy Mihály Helsinkibe tette át székhelyét,¹⁰⁰ ahol új követség nyílt. A konzulátus azonban Taróczy vezetésével továbbra is működött mint a finnországi magyar királyi követség alárendelt hivatala. A balti államokba – és minden más magyar királyi követségen működő katonai szakelődő helyett – 1928-ban a Honvédelmi Minisztérium katonai attasék kiküldését határozta el. Ezt ekkor már sem Franciaország, sem Nagy-Britannia nem ellenezte, ezért a Honvédelmi Minisztérium Elnöki B osztály kérte a külügyminisztert, hogy Taróczyt 1928. december 31-i hatállyal¹⁰¹

sőbb, 1934. április 26-án került sor, amikor Jungerth átadta megbízólevelét Moszkvában. Taróczy 1925-ös szovjetunióbeli utazása után is sürgette a kapcsolatok felvételét, amikor ez már nem volt napirenden Budapesten. Kettejük viszonyában szerepet játszhatott Jungerth esetleges féltékenysége, hisz beosztottja több nyelven beszélt, mint ő (csak németül és franciául tudott), a szovjet diplomatákkal állandó és jobb kapcsolata volt, mint a követnek. Ebből következően annak is tudatában kellett lennie, hogy Taróczy jobban tájékozott a Szovjetunióról, annak politikájáról, gazdasági és katonai eredményeiről, mint ő. Személyi ellentétük korábban is megfigyelhető. Belgrádba, katonai szakelődővé történt kinevezése után Taróczy hivatalát nem vehette át, mert 1923. január 23-án, a jugoszláv fővárosba történő elutazásának reggelén a külügyminiszter – Taróczy szerint Jungerth sugalmazására – azt megtiltotta. HL HM-1948-49526. eln. szü. alapszámon 14343. sz.

⁹⁷ Ruszkay Jenő (Budapest, 1887. január 1. – Budapest, 1946. június 22.). 1928. november 1. – 1933. május között a Honvédelmi Minisztérium VI-2. osztályvezető rendfokozata, ekkor tábornok. Bővebben lásd: Szakály Sándor: *A magyar katonai felső vezetés 1938–1945*. Budapest, 2001. 294.

⁹⁸ HL HM-1948-49528 eln. sz. ü. alapszámon 14343 sz.

⁹⁹ Uo. nincs csatolva Ruszkay levele, mert azt 1948. december 30-án visszaküldték Taróczy altábornagynak. A levélből idéz a honvédelmi miniszternek 1947. július hó 3-án írott levelében, amely az ügyiratban található.

¹⁰⁰ A minisztertanács 1928. július 22-i ülésén az 5. napirendi pontban határozott arról, hogy Tallinból a magyar királyi követséget Helsinkibe teszik át, mert Finnország a Népszövetség tanácstagja lett, s nagyobb jelentőséggel bír, mint Észtország. MOL K 27 Minisztertanácsi jegyzőkönyv 166. doboz. Másolat. A külügyminiszter levele (itt másolatban) Jungerth tallini ügyvivőnek. Budapest, 1928. július 3. MOL K 97 1928-14. 5. cs.

¹⁰¹ HL HM Eln. B.-1928-12.987. HM átirat a külügyminisztériumnak.

mentse fel; Walko Lajos¹⁰² ezt meg is tette.¹⁰³ Szolgálatételre rendelték a Külügyminisztériumba, majd az elnöki osztály vezetőjénél történt jelentkezése után a honvédelmi tárca rendelkezésére bocsátották.¹⁰⁴ Ezzel diplomatakarrierje véget ért. Felszólították, hogy kérje nyugállományba helyezését, aminek eleget tett.¹⁰⁵ Altábornagyi rendfokozatban¹⁰⁶ 1929. május 1-jén helyezték nyugállományba.¹⁰⁷

Korábról is számos kitüntetés birtokosa volt, béke- és hadiszolgálat alatt.¹⁰⁸ Katonai pályájának utolsó kitüntetését, a Magyar Érdemkereszt II. osztályát¹⁰⁹ 1928-ban kapta. (Kitüntetésait az 1950-es években kénytelen volt pénzre tenni.¹¹⁰)

¹⁰² Walko Lajos (Budapest, 1880. október 30. – Visegrád, 1954. január 10). 1925. március 17. – 1930. december 9. és 1931. augusztus 24. – 1932. október 1. között külügyminiszter. Bölöny: *Magyarország kormányai*, 416.

¹⁰³ A külügyminiszter 1928. november 15-én kelt 12.652/1. sz. rendeletével hívta vissza. Jungerth 84/1928. sz. res. levele Helsinkiből Taróczynak 1928. december 10. MOL K 97 1928-51.A hazarendelés dátumát nem, csak a tényt közli: *Külügyi Közlöny*, 1928. november 24. 11. sz. 76. Lásd még: Árokay: *A magyar katonai attaséi szolgálat tevékenysége*, 579–580. oldalakon elemzi Taróczy észtországi működését.

¹⁰⁴ HL HM Eln. B.-1928-12897 alapszámon 13538.sz. külügyminisztériumi átirat a Honvédelmi Minisztériumhoz, 1928. nov. 15. Utóda Helsinkiben székhellyel a másik három balti államba is akkreditált Lány Géza vezérkari szolgálatot teljesítő őrnagy lett. HL HM Eln. B.-1928 12 985 alapszámon 13420, 14901. sz.

¹⁰⁵ Felszólítják, hogy kérje nyugállományba helyezését, mert azt 1929. május 1-jével tervezik. HL Honv. Min. 80453/titk.8.-1929. alapszámon 81925/titk.8-1928. sz. Tallinnból 1929. március 18-án a honv. miniszternek írott levelében kéri nyugállományba helyezését HL Honv. Min. 100027/titk.8-1929 alapszámon 100897.titk.8.-1929. sz.

¹⁰⁶ 1928. november 1-jével kapta meg az altábornagyi rendfokozatot, amikor még konzul volt Tallinban. HL Honv. Min. 80400/titk.8-1929 alapszámon 81925/titk.8-1929, visszarendelését a hivatalos közlőny 1928. november 24-én közölte.

¹⁰⁷ Nem lehet kizárni, hogy nyugdíjba helyezésében szerepet játszott Jungerth és Ruszkay ármánykodása. Ötvenöt éves volt ekkor, nem egészen harmincöt év szolgálati idővel.

¹⁰⁸ Kitüntetései 1914 előtt: Ferenc József megkoronázásnak 50. évfordulója alkalmából kiadott Jubileumi Emlékérem a fegyveres erő számára. (*Jubiläums Erinnerungsmedaille für die Bewaffnete Macht*, 1898), Ferenc József megkoronázásnak 60. évfordulója alkalmából kiadott Katonai Jubileumi Kereszt (*Militär-Jubiläumskreuz* 1908), Bronz Katonai Érdemérem (*Bronzene Militärverdienstmedaille*, 1909), Mozgósítási Kereszt 1912–1913 (*Erinnerungskreuz*). KA, Szmazsenka százados kitüntetési összesítője, 1916. március 16. Háborús kitüntetései: Katonai Érdemérem vörös szalagon (*Militärverdienstmedaille am Roten Bande – Schematismus*), 1914-től: Katonai Érdemkereszt 3. osztálya hadidíszítménnyel. (*Militärverdienstkreuz 3. Klasse mit der Kriegsdekoration.*), Osztrák Császári Vaskorona Rend 3. osztálya a hadidíszítménnyel, kardokkal (*Österreichisch-kaiserlicher Orden der Eisernen Krone, 3. Klasse mit Kriegsdekoration und Schwertern*), Ezüst Katonai Érdemérem, a Katonai Érdemkereszt szalagján („*Signum Laudis*” – *Silberne Militärverdienstmedaille am Band des Militärverdienstkreuzes*), KA, Offiziers Belohnungsanträge 136047. Zugeleite Stabs und Oberoffiziere 83., Bronz Katonai Érdemérem a Katonai Érdemkereszt szalagján („*Signum Laudis*” – *Bronzene Militärverdienstmedaille am Band des Militärverdienstkreuzes*), Zugeleite Stabs und Oberoffiziere 83., KA, Szmazsenka százados kitüntetési összesítője 1916., Károly Csapatkereszt (*Karl-Truppen-Kreuz*, 1917) Uo., *Marianer Kreuz*, (1916. március 10.) KA, Offiziers Belohnungsanträge, Szmazsenka szds. kitüntetési összesítője 1916. A *Marianer Kreuz* teljes megnevezése: *Deutscher Ritterorden, Marianer-Halskreuz*. A ma is működő Német Lovagrend által adományozott kitüntetés, sebesültek érdekében végzett tevékenységért adták. Ófelsége hozzájárulása esetén lehetett elfogadni. A Német Lovagrendről lásd: Felszeghy Ferenc (szerk.): *Rendjelek és kitüntetések történelmünkben*. Budapest, é. n. (1943). 71–72. Köszönöm dr. Makai Ágnes muzeológusnak – Hadtörténeti Intézet és Múzeum –, hogy felhívta figyelmemet a könyvre, és segítségemre volt a kitüntetések azonosításában. Sebesülési Érem két sávval

Nyugdíjas korában is aktív maradt. Készített szakfordítást a Hadtörténelmi Levéltár számára,¹¹¹ minden nap két kilométert futott.¹¹² Élénk figyelemmel kísérte Magyarország akkori társadalmi és politikai helyzetét, foglalkoztatták a jövő kérdései. „Nem Trianon, hanem az arzénos hölgyek, az egykerendszer és az emészthetetlen ételkészítés teszük tönkre a magyart”, írta egyik levelében.¹¹³ Nyugodt, lét- és anyagi biztonságban töltött nyugdíjas éveit 1942-ben elhunyt felesége.

Életkörülményei a második világháború végével alapvetően megváltoztak, bár a kezdet reményekre jogosíthatta fel. Amikor a Vörös Hadsereg egységei 1945 februárjában megjelentek Húvösvölgyben, rögtön felvette velük a kapcsolatot, s ennek köszönhetően a lakosság és az oroszok között semmiféle atrocitásra, rablásra, erőszakoskodásra nem került sor.¹¹⁴ Ez az eredmény indította volna arra, hogy 1945. április 9-én belépjen az Magyar Kommunista Pártba? 1946 augusztusától a Húvösvölgy-Zugliget körzet elnöke lett.¹¹⁵ Életének másik jelentős eseménye is erre az évre esik. Második házasságát kötötte Alfonz utónevű unokatestvére özvegyével, a horvát nemzetiségű Mondecár Ernesztinával.¹¹⁶

1947. június 28-án a honvédelmi miniszterhez írott kérvényében „A Magyar Köztársaság Kormányának szocialista, antifasiszta vagy demokratikus magatartása miatt egyes személyeket ért hátrányok megszüntetéséről” szóló 750/1947.M.E.sz. rendelet értelmében kérte rehabilitálását, továbbá nyugdíjának felemelését és nyugállományú vezérezredessé történő előléptetését. Kérelméhez tíz mellékletet csatolt.¹¹⁷ Előadta, hogy 1919-től két éven át feljelentés miatt eljárás folyt ellene, mivel 1919-ben bécsi szolgálati ideje alatt, a Tanács-

(*Verwundetenmedaille mit 2 Strafen*), Vöröskereszt Tiszti Díszjelvény hadidíszítménnyel (*Ehrenzeichen für Verdienste um das Rote Kreuz, Offiziersehrenzeichen mit Kriegsdécoration*). Taróczy Erikné közlése levélben. (Budapest, 1996), Magyar Érdemkereszt II. o. (1928) Magyarország Tiszti Név- és Címtára (a továbbiakban: MTNCT) 1931. 456.

¹⁰⁹ MTNCT, 1929. 471. Vezetékneve hibásan Tarnóczyként szerepel.

¹¹⁰ Taróczy Erikné közlése levélben (1996)

¹¹¹ HL Visszaemlékezések és Tanulmányok gyűjteménye. 68656. sz. A tarnavkai csata. Orosz hadtörténeti munkából, 1937-ben fordította. A csata az orosz–osztrák–magyar és német erők között zajlott le 1914. augusztus 22–26. között, s orosz győzelemmel végződött. Tarnavka község (helyesen Tarnawka) akkor Galíciában, ma Lengyelországban, a kárpátaljai vajdaságban, a lancuti járásban, Rzeszówtól 25 km-re délkeletre található.

¹¹² Dr. Taróczy Erika közlése levélben (2003), Bacsó Nándor szerint napi öt kilométert.

¹¹³ Testvérhúgához, Ernához írott levele 1935. április 18., Bacsó Nándor tulajdonában (Budapest). Az egyke Tolnában, Somogyban, Baranyában szokássá lett egygyermekes családokra, míg az arzénos hölgyek a férjüket, apjukat a Tiszazug – a Nagykunság legdélibb, a Tisza és a Körös folyók által határolt terület – falvaiban arzénal megmérgező asszonyokra utal. Lásd: Fülep Lajos: *A magyarság pusztulása*. Budapest, 1984. Gondolkodó magyarok sorozat. *Elfogy a magyarság? A Nyugat an-kétja 1933–34*. Budapest, 1999. Szerkesztette és a jegyzeteket írta Téglás János. Lásd még: Gunst Péter: *Tiszazug*. Valóság, XIX. évf. (1986) 10. sz. 89–97.

¹¹⁴ Bacsó Nándor közlése (Budapest, 2003).

¹¹⁵ Taróczy Jenő, Bacsó Nándor, dr. Zakariás Zoltán közlése (Budapest 2002, 2003). Azt nem tudni, hogy mikor lépett ki.

¹¹⁶ Mondecár Erna (Ernesztina) (Zágráb, 1893. július 27. – Budapest, 1977. szeptember 4.) Iván utónevű apja a Magyar Nemzeti Bank igazgatója Zágrábban. A házasságkötés 1946. május 16-án történt. Házasságlevél a Budapest Zugligeti római katolikus lelkészségtől, 1946. május 18. Dr. Taróczy Erika tulajdonában.

¹¹⁷ HL Honv. Min. 1948-49528. eln. sz. ü. alapszám, 14343. sz. 9 oldalas gépelt levél a honvédelmi miniszternek 10 db melléklettel, és egy újabb levél 1947. július 3-án, amelynek melléklete a Ruszkay Jenő ezredes HM VI-2 osztályvezető 1928. április hó 20-án Taróczy altábornagyhoz írott levele. A mellékletek nem találhatók az iratok között.

köztársaság előtt és alatt kapcsolatot tartott az ott élő magyar kommunistákkal.¹¹⁸ Állítása szerint a vizsgálat következtében másfél évi rangvesztést szenvedett. Tekintettel arra, hogy a vizsgálat tisztázta a vádak alól, visszakerült rangsorbeli eredeti helyére, nem szenvedett rangvesztést. Kérvényében megemlítette továbbá, hogy 1922-ben katonai szakelőadói kinevezését Belgrádba Jungerth intrikái miatt az utolsó pillanatban azért vonta vissza a Külügyminisztérium, mert orosz felesége volt; továbbá említette a korábban általunk már ismertetett revali visszahívásának körülményeit, idő előtti nyugdíjazását, aminek következtében nem érte el a vezérezredesi rendfokozatot.

A honvédelmi miniszternek írott újabb, 1947. július 3-án kelt levelében közli még, hogy tábornoki rendfokozatba való előléptetésekor, 1925 májusában egy évi „rangsorrendben megkárosították”. Kérvénye vizsgálata során azt sem vették figyelembe, hogy a magyarságra és a zsidóságra egyaránt vészorszakot jelentő időszakban zsidó vallású, az első világháborúban vitézül harcoló tisztbajtársai érdekében közbejárt a kormányzónál. Kérelmét Veres Péter honvédelmi miniszter a Honvédelmi Minisztérium közjogi osztályának véleménye alapján elutasította.¹¹⁹

A folytatás, a kommunista diktatúra, a polgári demokratikus pártok, a középosztály felszámolását célzó intézkedések őt is sújtották, az egypártrendszer bevezetésével minden reménye szertefoszlott. Párttagsága ellenére a Szarvas Gábor úti villából hetvenhét éves korában, 1950. február 10-én őt, feleségét, a velük élő Taróczy Eriket és nejét kitelepítették Újpestre. (MKP tagságának köszönhetően „csak” Újpestre?) Más kitelepítettekhez képest „sokkal jobban járt”, mert a Rezi Károly utca 68. számú épületben lakást kaptak. A lakás közelében, az 50. szám alatt működött a „Jövő” Asztalosipari Szövetkezet, ahol éjjeliórként alkalmazták.¹²⁰ A hatszáz négyszögöles telken álló, saját tulajdonú villába pedig Götz János budapesti főügyész, Rákosi Mátyás barátja költözött be.¹²¹ A háromszintes, ma is létező épületet, amelyet saját elképzelései szerint terveztetett meg Taróczy még az első világháború előtt (ételflift, márvány kandalló, kék szalon stb.), ingóságait – festmények, bútorok, szőnyegek, könyvtár¹²² – sohasem kapta vissza, nem is kártalanították. Nyugdíját megvonták, de ebbe nem nyugodott bele. Folyton levelezett ez ügyben az illetékesekkel, míg meg nem állapították számára kegydíjat. A folyósított összeget azonban nem vette át, rendszeresen visszaküldte, mondván, ő nem kegydíjra jogosult. Végül nyugdíjának egy részét visszakapta.¹²³ 1964-ben az Innsbruckban megrendezett téli olimpiai stadion építkezései miatt édesanyja után örökölt ingatlanát az osztrák kormány kisajátította. A kártalanítás összegéből vásárolta meg a II. kerület Feketerigó utca 53. szám alatti nyaraló-épületet, amelyet át-

¹¹⁸ Hírszerző tevékenysége következtében ez szükséges volt, de a tényt beadványában nem említi. 1918–1919-es tevékenységét végül is igazolták. Személyügyi Rendelet, 1921. június 1. 25. sz. 276. és HL Honv. Min.-1947-14343. eln. sz. ü.

¹¹⁹ HL Honv. Min.-1948-49528. eln. sz. ü. alapszám, 14343. sz. Az irat *pro domo* alatt 1947. augusztus 21-i dátummal olvasható a közjogi osztály véleménye: „Kérelmét határidő után terjesztette elő, nem csatolt olyan bizonyítékokat, amelyek igazolnák, hogy baloldali magatartása miatt másfél évi rangvesztést szenvedett volna. Kérvénye teljesítése azért sem indokolt, mert 1918/19-es tevékenységét igazolták, sőt a nemzeti hadseregbe és külügyi szolgálatba is átvették. Nem csatolt nyugdíjaztatásával kapcsolatos bizonyítékokat....”

¹²⁰ Holzinger Miklósné sz. Bacsó Katalin szóbeli, dr. Taróczy Erika levélbeli közlése (Budapest, 2003).

¹²¹ Dr. Taróczy Erika közlése levélben (Budapest, 2003).

¹²² Dr. Zakariás Zoltán közlése (Budapest, 2002).

¹²³ Taróczy Jenő közlése (Budapest, 2002).

alakítottak, így vált egész évben lakhatóvá.¹²⁴ Hátralevő éveit itt töltötte második feleségével, Taróczy Erikkel, annak második feleségével és azok lánygyermekével, Erikával.

Taróczy életútja őfelsége I. Ferenc József császár és király uralkodása alatt kezdődött. A boldog békeidőkben – részint már a katonai intézményekben szocializálódva – lett a közös hadsereg tisztje. Megélt és túlélte jó néhány rendszerváltozást, forradalmakat, két világháborút. Az elsőben ereje teljében lelkesen és szolgálatkészen vett részt, harcolva királyért, a hazáért. Átélt a Monarchia és a történelmi Magyarország összeomlását, az őszirózsás forradalmat, a Tanácsköztársaságot, a Horthy-korszakot, a második világháborút, a koalíciós időket, a Rákosi-diktatúrát, a sikertelen 1956-os forradalmat, és a Kádár-korszakból is tizennyolc évet.

Hosszú élete utolsó két utolsó álmát¹²⁵ – megérni a százéves kort és találkozni egykori tiroli, császári és királyi 1. és 4. császár vadászrezredben szolgálatot teljesítő, még élő volt tisztbajtársakkal – nem sikerült elérnie. 1973. április 7-én kilencvenkilenc éves korában Budapesten hunyt el.¹²⁶ Személyében a közös hadsereg és a magyar királyi honvédség kivételes képességű, nagy műveltségű és széles látókörű tisztje távozott az élők sorából, aki hosszú szolgálati ideje alatt mindenütt kiválóan megállta a helyét.¹²⁷

VARGA E. LÁSZLÓ

Żołnierz Franciszka Józefa I, poddany Kadara. Życiorys wojskowo-polityczny węgiersko-królewskiego gen.dyw. Nandora Taroczego

Generał dywizji Nándor Taróczy (czytaj Taroucy) urodził się w czasie panowania Jego Cesarsko-królewskiej Mości Franciszka Józefa I. W jego erze się wychowywał, uczył i został wojskowym. W czasie pierwszej wojny światowej, dwa razy został ranny, po czym nie był zdolny do służby na froncie, więc służył w biurach CK. Generalnego Gubernatorstwa w Belgradzie, Lublinie i we Włoszech. W chwili upadku Monarchii Austro-Węgierskiej ma 44 lata. Odtąd do roku 1928 służył w węgierskim królewskim wojsku. Podczas pobytu w Kriegsarchiw w latach 1919-1920 w Wiedniu, zwerbował agentów do pracy na terenie Czechosłowacji dla oddziału II Sztabu Generalnego w Warszawie, oraz zdobył dla tego oddziału pomoce kryptograficzne. Latem 1920 roku, kiedy w wyniku strajków robotników i kolejarzy Austrii, Czech i Włoch zagrożone zostało zaopatrzenie w materiał wojenny Wojska Polskiego, za jego radą rząd węgierski zadośćuczynił prośbie polskiego rządu by transporty szły przez terytorium Węgier. Znał sześć języków, miał szerokie horyzonty. Już w latach 20-tych XX wieku przewidywał, że Związek Sowiecki stanie się mocarstwem światowym, z kolei Zachód krytykował za jego egoizm materialny. Interesował się z zagadnieniami społecznymi i politycznymi. W lutym 1945 roku dzięki jego porozumieniu z odpowiednim komendantem Armii Czerwonej, jej żołnierze nie popełnili żadnych wykroczeń wobec ludności dzielnicy Budapesztu, gdzie gen. dyw. Taróczy mieszkał. W latach 50-tych XX wieku pozbawiono go emerytury i willi. Pracował jako stróż nocny. Po długim, zdrowym życiu, przeżywszy kilka systemów politycznych zmarł w Budapeszcie w 1973 r. mając 99 lata.

¹²⁴ Holzinger Miklósné született Bacsó Katalin közlése (Budapest, 2003).

¹²⁵ Bacsó Nándor közlése (Budapest, 2003).

¹²⁶ Gyászjelentés Taróczy Nándor haláláról. Bacsó Nándor tulajdonában (Budapest).

¹²⁷ Külön köszönöm Dr. Bonhardt Attila ezredesnek, a Hadtörténelmi Levéltár igazgatójának a tanulmány elkészítése során nyújtott konzultációs lehetőséget.

LÁSZLÓ VARGA E.

His Majesty's soldier, Kádár's subject. The life of Nándor Taróczy, lieutenant-general of the Royal Army of Hungary

Nándor Taróczy, lieutenant-general of the Royal Army of Hungary was born and raised, studied and begun his military career under the reign of King and Emperor Franz Joseph I. His second injury during World War I excluded him from field operations and he was moved to administrative services. He served in the occupied Serbian, Polish and Italian territories' military governorships. He was 44 years old at the time of the collapse of the Austro-Hungarian Empire. From 1918 to his retirement in 1928, he served in the Royal Army of Hungary. While serving in the Kriegsarchiv in Vienna, he assisted the establishment of two divisions of the Polish army's general staff, namely the military and counter-intelligence divisions and recruited secret agents to Poland in Czechoslovakia without any financial reward for himself. In the summer of 1920, during the decisive phase of the Polish-Soviet war it was to his proposition that the Polish, due to the Italian, Czech and Austrian railroad workers strike, requested the Hungarian government to allow the transportation of the war material from Western Europe through the territory of Hungary, thus ensuring the steady war material supply of Poland. Taróczy spoke four languages in addition to his own mother tongue. He foresaw the rise of the Soviet Union as a superpower in the first half of the 20th century and despised the decadency of the West. He was interested in political and social issues. Being able to speak in Russian, he succeeded to prevent the residents of his home district from being harassed by Red Army soldiers. In the 1950a, he was dispossessed of his villa, his pension was reduced and he had to work as a night watchman. Having outlived several political regimes, he died in Budapest at the age of 99 after a long and meaningful life.